

A TÖRTÉNELEMHAMISÍTÁS ÍZLÉSTELEN PÉLDÁJA: A FŐ TÉREN CSERNI JOVÁN „CÁR” SZOBRA

fonon elérni a Szabadkán maradt barátokat, akik megpróbáltak segíteni. Az egyik autó tehát visszaindult a városba, a többiek pedig átlépték a határt. Miközben az ismerős utakat róttuk, sms-ben jött a hír, hogy épp az évszázad Bajnokok Ligája döntőjét szalasztjuk el. Az autó is rakoncátlankodni kezdett, de végül visszaértünk Szabadkára. A határat-

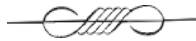
lett éjszakázni. Ekkor újabb telefonok következtek szállásügyben, nem remélt gyors sikerrel. Végül minimális embervesztéssel zárhattuk ezt az igazán felejthetetlen napot, és tértünk haza Szegedre.

Köszönet minden szabadkai barátunknak!

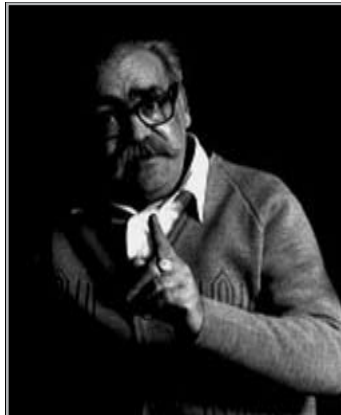
BÍRÓ CSABA

I N M E M O R I A M ∞

Ki volt nekünk Pongrátz Gergely?

Meghalt Pongrátz Gergely. A halál 73 éves korában érte utol, magyarországi életművének, a Kiskun-majsa-Maris puszta földjén álló tanyáján létesült, 1956-os múzeum udvarán. A hír bennünket, akik Pongrátz Gergelyt jól ismertük, hozzá meleg, bajtársi érzelemmel kötődöttünk, nagyon fájdalmasan ért. Tudtuk, hogy élénk életszeretete révén

számos terve és feladata várt még megvalósításra, amit a halál már lehetetlenné tett számára. Tudtuk, hogy élete egyedi és pótolhatatlan azok soraiban, akik még élnek, a forradalmat átélő, abban résztvevő, azt győzelemre vivők között. A számos forradalmi fegyveres helyszín között a Corvin köz vált a legismertebb legendává, ami nem a legendagyártók-

nak köszönhető, hanem az ott harcolók halált megvető bátorságának, a vezetők elszánt és határozott irányításának, bajtársi gondoskodásának és minden corvin-közi hazaszeretetének és a ránk törő ellenséges hatalom teljes elutasításának és gyűlöletének. A Corvin köz, Pongrátz Gergely és csapatának tettei, magatartása, küzdelmei és győzelmei váltak jelképévé a magyar 1956-os forradalomnak és szabadságharcnak, amelynek egyik legfontosabb, legsikeresebb és leglátványosabb eseménysora Pongrátz Gergely és társai szereplésével zajlott.

Corvin köz, 1956 című könyvének 1982-ben, még emigrációban való kiadása, majd a „rendszer váltás” után itthoni megjelenése ismertté, áttekinthetővé, hitelessé tette a Corvin köz legendáját. A könyv többszöri kiadása azt mutatta, hogy széles körű azoknak az olvasóknak tábora, akik felismerték, tudták, hogy mi volt a tétje, mi volt az eredménye és mi volt a jelentősége mind a magyar, mind a világtörténelemben a magyar forradalomnak. Borisz Jelcin a Szovjetunió összeomlását követően nyilvánosan elismerte, hogy a kommunizmus építményének eső megrendülése 1956 októberében Magyarországon következett be. Kétségtelen, hogy Pongrátz Gergely könyve az egyik legragyogóbb írott munka a magyar forradalom eseményeinek és szellemének történetéről. Visszaemlékezés arra az egy hónapra, ami 1956. október 25. és november 28. között Pongrátz Gergely és társainak számára, életük minden percére meghatározó élmény volt, s ami őket megváltoztathatatlanul a huszadik század magyar történelme legemlékezetesebb szereplőivé emelte. Gergely október 25-én érkezett a Corvin közbe a hényelpusztai állami gazdaságból, munkahelyéről. Testvérei már a Corvin közben harcoltak, október 30-án a Corvin köziek főparancsnokuknak választották, és a harcok után november 28-án lépte át Magyarország határát, megmenekülve a számára biztos halált jelentő és várható

bíróági ítélettől. A könyv egy tisztaszívű és megingathatatlan forradalmár vallomása, tárgyyszerűen, ám szenvedéllyel megírt visszaemlékezés. Az a sokféle kifogás, kétely, ami megjelenése óta érte a könyvet, s ami még Pongrátz Gergely halálának fájdalmas és szomorú gyásznapjait is szégyenteljesen beárnyékolta, lepereg a könyvről és szerzőjéről, mint ahogy általában az idő múlásával az igaz szó, az igazság fénye áttündököl a hazugság por- és ködtakaróján.

Ám Pongrátz Gergely könyve csak az első jelentős tett volt – az 56-os tettek után ismert időrendben – s abban a cselekménysorban, amely hazatérte után meghatározta életét. Ami nem szűkölködött konfliktusokban sem, s ezt nyugodtan tarthatjuk természetesnek, hiszen jól ismert az a szemlélet és magatartás, ami a hosszú ideig emigrációban élőket jellemzi. Akik számára az országból való kényszerű, életmentő távozás után megszűnt a lehetősége annak, hogy az itthoni eseményekről, az itthoni élet gond-

A MŰZEIUM EMLÉKSZOBÁJÁBAN

jairól, lehetőségeiről és azok korlátjairól, sőt tragédiáiról személyes tapasztalatokat szerezzenek. Nem éltek át, nem éltek meg a forradalom itthon maradt résztvevőinek életét, a megtorlást, az akasztásokat, a hosszú börtönéveket, a büntetések kiállása utáni törvényen kívüliséget, a páriálétet, a kilátástalanságot és reménytelenséget. Az emigráció, a honvágy fájdalmas volt, de nem életveszélyes, szemben az itthoni étellel.

Pongrátz Gergely azonban az itthoni, gyakori, csaknem rendszeres konfliktusokon túltette magát. Eltökélt, hogy személyesen pótolja azt, amit 1956 emlékének és jelentőségének ébrentartása, megismertetése terén a magyar közélet elmulasztott. Látta, hogyan válik a forradalomra való emlékezés ünnepe egyre csökkenő fontosságú rutin-eseménnyé az átélt ünneplés helyett, látta, hogyan kapaszkodnak egyre látványosabb szerepmesékbe látszatjelentős tettekkel, voltaképpen a demokráciának hazudott rendszer ellenzéki imitátoraiként. Akik az új uralmi szerkezetben tényleges szerepük és jelentőségük sokszorosáért kaptak szerepet és hatalmat a forradalom tényleges, megbüntettetett szereplői helyett. Látta ezt, de nem csak látta, nem csak fölháborodott ezek láttán, hanem a saját lehetőségeit sokszorosára tágítva feladatokat, áldozatokat vállalt a torzult állapot korrigálására.

Egy ember életének, tetteinek tartalmát és súlyát valóban csak a bevégzett élet, a halál után lehet lemérni. Ám Pongrátz Gergely hazatérése és tájékozódása után elhatározta, hogy a számára és a magyarság számára legfontosabb történelmi esemény emlékeinek halványulását megakadályozza vagy legalábbis lassítja. Ezért fogalmazta meg az 1956-os múzeum megalapításának tervét, amit először és logikusan Budapesten próbált megvalósítani. Azt azonban döbentben tapasztalta, hogy az ő kezdeményezése részére nincsen sem hely, sem engedély, hogy úgy emlékezzen és úgy emlékeztessen

a forradalomra, ahogy az benne, személyes emlékeiben élt. Hiszen itt, itthon, a magukat rendszerváltónak hirdető, 1956-ot és a magyarság gondját szívükön viselő illetékesek („vállukra venni nem bolondok!”) addigra, sőt máig sem jutottak sokkal tovább a hangzatos és üres szavaknál. Gergely sem szakmai támogatást, sem anyagi segítséget nem kapott, sőt kezdeményezésének útjába alig áthidalható árkokat ástak, esetenként még azok segítségével is, akik vele azonos törekvésűeknek hirdették magukat.

Így és ezért született meg a kiskunmajsai Maris-pusztán, az egykori tanyai iskola épületének megvásárlásával az 56-os múzeum, magánterületen, magánereőből, való megvalósításának gondolata, majd a gondolat tettéérése. E megvalósulással párhuzamosan világossá vált, hogy ebben az országban mélyen, de még él 1956 igazságának és jelentőségének emléke. S bár a Pongrátz Gergely által joggal elvárt feladatú állami vezetők vagy állami tisztviselők, s különösképpen a Pongrátz Gergellyel hasonló 56-os szerepű hazai személyek közül kevesen vagy alig álltak kezdeményezésének megvalósítása mellé, mégis számosan akadtak, akik érdeklődtek és segítettek, ahol tudtak. A marispusztai tanyai iskolán a Szeged-Kiskunmajsza úton haladóknak tábla hirdette, hogy ott 56-os múzeum van. A szerényebb, kevésbé látványos emléktárgyak mellé odakerültek az épületben már nem is fűző ágyúk (lövegek), egy, az akkor legyőzhetetlennek tartott T-54-es tank, került elő az egyik közeli padlásról valóban eredeti 56-os lyukas nemzeti zászló, könyvek, térképek stb. A pusztai múzeumba egyre több látogató tért be, már nem csak elsuhantak az úton az autóbuszok, hanem meg is álltak, szaporodtak a látogató csoportok, iskolai osztályok érkeztek tanárjuk kíséretével, látni és hallani, mi is történt 1956 októberében a Corvin közben, kik kockáztatták az életüket a forradalomban, a szovjet megszállók ellen a szabadságért.

A marispusztai múzeum ugyanis nem csak látványossággal szolgált, hanem a látogatók személyesen megismerkedhettek az élő, a hiteles tanúval is. Pongrátz Gergely fáradhatatlanul, lelkesedéssel és eseményhűséggel kalauzolta, tájékoztatta a látogatókat, újra és újra, százszor és ezerszer elmondva, újraélve a Corvin köz eseményeit, dicsőítve és elsiratva az elesett bajtársakat, fölelevenítve az emlékezetes, történelmi napokat. S amikor már szinte napi rendszerességgel működött a múzeum, jöttek a látogatók, terjedt az 56-os múzeum híre, akkor született meg az emlékkápolna gondolata és terve. Az út túloldalán, a pusztai homokra telepített erdőbe Csete György egy kéttornyú kápolnát tervezett, amelynek egyik tornya – az épen álló – a forradalom győzelmét, a másik – a derékban ledőlt – az elbukott forradalmat szimbolizálja. A kápolna belső falán a forradalom mártírjainak neveit kis fekete márványtáblák őrzik.

A múzeumot látogató iskolások érdeklődése, figyelme hívta létre az ifjúsági tábor tervét, ami a kápolna mögötti erdőben valósult meg, s már két éve fogadta nyaranta a hosszabb időre idelátogató diákokat, akik a szokványos tábori életmód és program mellett megismerték 1956 forradalmi eseményeit, szereplőit. Mert a táborban is Pongrátz Gergely volt a tanító, a tájékoztató, az emlékező, az élő, hiteles tanú.

A hatalmas gondolati és érzelmi teher, a túlfeszített munka, a sokféle feladat ellátása, a - szívélyes segítők mellől az állam őriző és támogató gesztusainak elmaradása elvégezte egészség-pusztító munkáját Gergely szervezetében. Bár egészségesen és fegyelmetten élt, a túlzott teher elviselhetetlennek bizonyult Hosszú távra, szinte az öröklétre tervezett, számtalan, főként a magyarságra felkészítési nevelési elgondolásai voltak. A halálra, az elmúlásra is gondolt, óhaja szerint ott vágyott nyugodni a kis kápolna előtt az ülő fa-Krisztus lábainál. De a gondos utó-

dok, a család a legméltóbb helyen, benn a kápolnában, a mártírok emléktáblái alatt, voltaképpen harc- és sorstárai körében jelölte ki végső nyughelyét

A marispusztai 56-os emlékhelyen sokszor jártam. Egyedül is, családdal is, bajtársi közösségben, barátokkal, látogató csoportokkal. Ismertem az emlékhely életét, napi eseményeit. Számomra két alkalom különös hatást nyújtott, mind a színhely, mind az emléktárgyak, a létesítmények és főleg Gergely szerepének sajátosságáról. Az egyik a kápolna avatása volt. Nem szükséges leírni az ünnepi események részletes folyamatát, ám azt igen, hogy az avatás megdőbentő, örömteli erővel mutatta meg, hogy Pongrátz Gergely, az általa megalkotott emlékhely és ezzel 1956 emléke milyen sok embert tud megmozdítani. Gergely életre hívója, generálója volt e tömeges megmozdulásnak, de az esemény súlyát 1956 emléke adta. A személyautók, autóbuszok százai alig fértek el a múzeumépült melletti hereföldön. És az egymást személyesen alig ismerő emberek sokaságának együtt érző sőt együtt cselekvő harmóniája megható és összekapcsoló élmény volt. Ott, távol a nagyvárosok felgyorsult ütemétől, közel a természet csendjéhez és békéjéhez szintén létrejött az az erőt adó hangulat és érzés, hogy nem vagyunk egyedül, nem vagyunk szétforgácsolt és bomlásra ítélt erőtlen tömeg, hanem a család ereje mellett legerősebb összetartó kötelék, a nemzet gondolata és eszméje hozott és tart bennünket össze. Kevés szó volt és sok mosoly, sok derűs arc, bizakodó, fényes tekintet. Pongrátz Gergely személye és vállalt szerepe hozta létre és tartja fenn most is, halála után is, ezt a közös ihletet.

A másik hasonló esemény éppen a halál okán alakult ki. A marispusztai temetés, illetőleg az előző napon Budapesten a Szent István bazilikában az ünnepi istentisztelet és a Corvin közti búcsúztató nagy tömeget vonzó és megrázó fájdalmú és ünnepélyessé váló eseménnyé vált. Hogy Pong-

rátz Gergely corvinközi szabadságharcos, választott főparancsnok személye és szerepe milyen mélyen hatolt be a magyar köztudatba és közérzelembe, ezek az események és élmények bizonyítják átütő erővel.

A halál, a bevégzett és beteljesedett élet és életmű társadalmi folytatása a halál és a gyász fájdalma és megváltoztathatatlanságának tudata mellett nagyon figyelemre méltó bizonyítékok is szolgáltattak. Az 1956-os forradalom emléke nagyon mélyen él a lelkekben, s a forradalom hőse, hősei iránti tisztelet és nagybecsülő szeretet szintén kitéphetetlenül gyökeresedett meg az emberek százazeiben.

Ám ennek az utolsó mondatnak bizonyítéka nem mindenre és nem feltétel nélkül vonatkozik. Mi, akik Pongráz Gergely forradalmi társai vagyunk, akkor is, ha nem álltunk és harcoltunk mellette a Corvin közben, súlyos tanulságot nyertünk Pongráz Gergely élete és halála révén. A köztudatban hőssé, jelentős, tiszteltre méltó emberré csak az válhat, aki tetteivel, nemcsak a közel félévszázaddal ezelőtti, hanem a mai, napi magatartásával, életvitelével, közösségi élettelével és gondolkodásával méltóvá válik a tiszteletre. Pongráz Gergely nem egyéni vagyongyűjtéssel, nem jövedelmei fölhalmozásával, nem látványos és tüntető szerephanгоztatással, nem saját követeléseinek véget nem érő hangoztatásával töltötte el itthoni éveit, hanem fáradhatatlanul dolgozott, tett azért az ügyért, amelynek emlékezetben való megtartását a haza, a nemzet önazonossága nélkülözhetetlen részének tartotta. S eszerint élt, ezért cselekedett.

1956 októbere Magyarország életteli erejű talpraugrása szabadságszeretetének, igazságvágyának évszázadokra szóló bizonyítéka volt. A nemzet, a nemzeti tudat és érzés, s az esetenként nélkülözhetetlen nemzeti akarat magyar történelmi és világtörténelmi megnyilvánulása volt. Mert a forradalom országgra szóló győzelme nem csak a Corvin közben, a

Széna téren és a többi harci cselekmény helyszínén vált valóra, hanem, hanem az egész országban. A forradalom fogalmi lényege és sajátossága, az illegitim hatalomváltás és társadalmi szelekció a fegyveres harc hátterében biztosította a forradalom széles, sőt teljes társadalmi jellegét. Minden városban, minden helységben, városi, községi tanácsokban, minden munkahelyen, minden intézményben, minden termelőszövetkezetben, a fegyveres testületeknél, az oktatási, a tudományos intézményekben s az állam, a kormány vezető testületeinél megvalósult, végbement a forradalmi hatalomváltás. Létrejött a legitim magyar kormány Nagy Imre vezetésével, megalakultak a munkástanácsok, a forradalmi bizottságok, a forradalmi nemzeti bizottságok az új hatalom közösségi szervei. Véget ért a kommunista uralom. A pártállam kiszolgáló megbízottait, a korlátlan hatalmú párttitkárokat, minden rendű és rangú elkötelezett kommunista személyt a helyi közösségek leváltottak, megfosztották hatalmától és helyükbe a pozitív szelekcióval, alapos ismertség és személyes kiválasztással másokat választottak. Olyanokat, akik személye, személyisége, jelleme garanciát jelent a közösség további vezetésére, céljainak minőségére és tartalmára. A fő cél a forradalomban a nemzet függetlensége, felszabadítás a szovjet gyarmati elnyomás igájából és a társadalom demokratikus újjászervezése, megszabadítása a kommunista hatalombitorlók uralma alól. Ebben voltunk társak valamenynyien, a forradalom résztvevői, támogatói, a forradalmi szervezetek választott tagjai és cselekvő résztvevői. Ezért jártak el ellenünk példátlan szigorral az új szovjet invázió által a hatalomba visszasegített személyek és hatalmi intézmények. Mindenki ellen, akiről kiderült, hogy közösségi rokonszenvet élvez, hogy vezetői képességekkel, személyes bátorsággal, határozottsággal és értelemmel van felruházva s erről tett tanúbizonyságot a forradalom napjaiban. Ezért végezték ki

AZ ORSZÁGOS ÁLTALÁNOS ISKOLAI '56-OS EMLÉKVERSENY ZSÚRIJÉBEN

Nagy Imrét és négyszáz forradalmár társát, ezért menekült el kétszázezer magyar szülőföldjéről. Pongrátz Gergely már nem látta meg, nem érte meg itthon azt az áradó erőt, ami a forradalom bukása után még hónapokig működött és hatott, amit csak a legkegyetlenebb eljárásokkal, verésekkel, akasztásokkal, évekig tartó börtönnel, sor-tüzekkel, elbocsátásokkal, évtizedekig tartó féken tartással tudtak megtörni. Gergely már nem élte át a decemberig, majd tavaszig tartó újabb és újabb erődemonstrációkat a forradalmi nemzet részéről és a kegyetlen elnyomás újabb és újabb bilincsszorító akcióit.

Ám Pongrátz Gergely tisztelete, halálán érzett fájdalom és gyász széles köre, a tömegek érintettsége azt bizonyítja, hogy a forradalmi célokhoz és forradalmi szemlélethez való hűség, az önzetlenség és bátorság, az áldozatkészség és a közösségi érdek védelme nemcsak Pongrátz Gergelynek, hanem az általa képviselt eszme és magatartás minden képviselője számára biztosítja a tiszteletet, elismerettséget és szeretetet, ami

Pong-rátz Gergely élete és halála során iránta megnyilvánult. Az Ő személyének és tetteinek utóélete bizonyítja, hogy az eseményekben, a történelemben döntően meghatározó az egyén szerepe, vállalása, akarata, jelleme. Minden tett azzal válik érvényessé és hatásossá, ha valaki elköveti. Pongrátz Gergely tetteinek példája, eredményeinek elkövetése arra tanít, hogy aki tiszteletre,

szeretetre, azaz örök életre vágyik, annak számára ajánlatos Pongrátz Gergely útjához hasonló utat választania.

Búcsúznunk Tőled, Gergely. Nyugodj békében, hősi és termékeny életed jutalmául. Biztosítson számodra békét és nyugalmat a mennyei Atya, tetteidért, példádért köszönetet mondunk, emlékedet megőrizzük amíg élünk, de tudjuk, harcod és munkád mindaddig példakép marad valamennyiünk számára, amíg magyarok élnek e földön.

FEJÉR DÉNES

GERGELY BÁCSI NAGY TÁMOGATÓJA VOLT A FIATALSÁGNAK, SZÁMOS ALKALOMMAL LÁTOTT VENDÉGÜL OSZTÁLYOKAT RENDHAGYÓ TÖRTÉNELEMÓRÁRA, SŐT TÖRTÉNELMI GYERMEKTÁRBOROKAT IS SZERVEZETT (MINDKÉT FOTÓ: SZILCZ ESZTER)